

УДК 332.142

Панкова Л.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Черкаський державний технологічний університет

Потапенко Т.П.

викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Черкаський державний технологічний університет

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ІНКУБАЦІЇ

У статті розглянуто визначення категорії «інноваційне середовище» у наукових дослідженнях різних учених та надано авторське трактування. Досліджено фактори, що впливають на стан інноваційного середовища. Зазначено, що проблема оцінки інноваційного середовища потребує належної уваги з позиції наукового опрацювання. Розроблено методiku оцінювання ефективності інноваційного середовища за допомогою кількісних та якісних параметрів, що дає змогу окреслити перспективи інноваційного розвитку регіону та активізувати процеси бізнес-інкубування.

Ключові слова: інноваційне середовище, бізнес-інкубатор, бізнес-інкубування, інноваційний потенціал, інноваційна діяльність, кількісні та якісні показники оцінки, методика оцінки інноваційного середовища, індекс оцінки інноваційного середовища.

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ СРЕДЫ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ БИЗНЕС-ИНКУБАЦИИ

Панкова Л.И., Потапенко Т.П.

В статье рассмотрено определение категории «инновационная среда» в научных исследованиях различных ученых и представлена авторская трактовка. Исследованы факторы, влияющие на состояние инновационной среды. Отмечено, что проблема оценки инновационной среды требует должного внимания с позиции научной проработки. Разработана методика оценки эффективности инновационной среды с помощью количественных и качественных параметров, которая позволяет выявить перспективы инновационного развития региона и активизировать процессы бизнес-инкубирования.

Ключевые слова: инновационная среда, бизнес-инкубатор, бизнес-инкубирование, инновационный потенциал, инновационная деятельность, количественные и качественные показатели оценки, методика оценки инновационной среды, индекс оценки инновационной среды.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF THE INNOVATION ENVIRONMENT AS A CONDITION FOR THE DEVELOPMENT OF BUSINESS INCUBATION

Pankova L., Potapenko T.

The article deals with the definition of the category «innovative environment» in the research of various scientists and provides the author's interpretation. The factors that influence the state innovative environment, including. It was noted that the problem of assessing the innovative environment requires proper attention from the perspective of scientific study. A method for evaluating the effectiveness of the innovation environment by using quantitative and qualitative parameters, which allows you to identify the perspectives of innovation development of the region and allows you to activate the process of business incubation.

Keywords: innovative environment, a business incubator; business incubation, innovation potential, innovation, quantitative and qualitative evaluation indicators, evaluation methods of the innovative environment, innovative environment assessment index.

Постановка проблеми. Стратегічним завданням розвитку економіки України є перехід від сировинної до інноваційної моделі, що базується на інтелектуальних ресурсах, наукоємних та інформаційних технологіях. Потреби сьогодення полягають у формуванні такої системи взаємин між наукою, виробництвом і суспільством, за якої інновації є основою ефективного соціального та економічного розвитку, а тенденції розвитку всього суспільства визначають найважливіші напрями інноваційної діяльності.

Інноваційна економіка повинна будуватися в рамках приватно-державного партнерства об'єднання зусиль бізнесу, наукового середовища і суспільства, що дасть змогу забезпечити формування ефективного механізму інноваційного розвитку країни. Необхідність переходу України на інноваційний шлях розвитку національної економіки вимагає вивчення особливостей формування та оцінки інноваційного середовища в економічних системах, дослідження процесів розвитку бізнес-інкубації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти розвитку інноваційного середовища розглядалися в роботах В. Воронкової [1] О. Михайловської [2], М. Кастельса [3], А. Плотнікова [4], Е. Захарченко [4]. Сучасний досвід формування бізнес-інкубаторів знайшов своє відображення у працях вітчизняних авторів: Н. Балашової [5], Ю. Бочарової [6], І. Проданова, У. Бережницької [7] та ін. Однак недостатньо уваги приділяється проблемі оцінки ефективності інноваційного середовища. Спірним питанням залишається визначеність щодо системи кількісних та якісних показників оцінки інноваційного середовища.

Постановка завдання. Метою статті є визначення методичних особливостей оцінювання ефективності інноваційного середовища та їх обґрунтування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки процес інноваційного розвитку може ефективно існувати лише в певних умовах, доцільно розглянути

сутність і принципи формування інноваційного середовища в економічних системах. Інноваційне середовище є необхідною компонентою інноваційного розвитку організацій, яке поділяється на дві складові частини: зовнішнє та внутрішнє середовище. Дослідження внутрішнього інноваційного середовища дає можливість оцінити інноваційний потенціал бізнесу; зовнішнього – акумулювати інформацію про інноваційний клімат. Вивчення зовнішнього і внутрішнього інноваційного середовища визначити інноваційну позицію організації [8, с. 43].

Оцінка інноваційного середовища формує інформаційне простір для розвитку бізнес-інкубування. Бізнес-інкубатор, своєю чергою, формує максимально сприятливе інноваційне середовище для прискорення комерціалізації ідеї, надаючи на пільгових умовах в оренду свої площі, забезпечуючи оргтехнікою, інформаційною та технологічною допомогою.

На сьогодні основна причина низької економічної ефективності бізнес-інкубації полягає в тому, що первинний відбір і подальша інкубація інноваційних проєктів ведуться без урахування територіальної специфіки інноваційного та бізнес-середовища конкретного регіону. Однак стан і тенденції розвитку регіонального інноваційного та бізнес-середовища надають істотний вплив на розвиток та результати бізнес-інкубації в цілому.

Саме оцінка інноваційного середовища є передумовою ефективно організації бізнес-інкубаторів, що сприяє економічному і соціальному розвитку регіонів. Для цього доцільно розглянути сутність категорії «інноваційне середовище» та фактори, що впливають на стан інноваційного середовища.

Поняття «інноваційне середовище» згадується ще в 1980-ті роки соціологом М. Кастельсом як засіб аналізу системних умов, що надаються економічним суб'єктам для виробництва нових ідей, продуктів, створення нових виробництв і розвитку нових ринків. Зокрема, він пише, що «під інноваційної середовищем я розумію специфічну сукупність відносин виробництва і менеджменту, засновану на соціальній організації, яка в цілому розділяє культуру праці та інструментальні цілі, спрямовані на генерування нового знання, нових процесів і нових продуктів» [3].

У науковий обіг термін «інноваційне середовище» був уведений групою європейських учених (Groupede Recherche Europeensurles Milieux Innovateurs – група європейських дослідників інноваційного середовища), які із середини 80-х років минулого століття досліджували більше 12 європейських територій на предмет аналізу середовища, що впливає на функціонування регіонів. Базовим визначенням інноваційного середовища прийнято вважати визначення, введене в 1991 р. одним з учасників GREMIR, що характеризує інноваційне середовище як «сукупність мережеских складних неформальних соціальних відносин на обмеженому географічному просторі, часто визначають зовнішній імідж і особливі специфічні внутрішні уявлення і почуття «приналежності», які стимулюють інноваційність території через синергетичність і процеси колективного навчання» [9, с. 7].

Існує ще один підхід до формування інноваційного середовища, заснований на принципі відкритості інноваційних систем, який уперше докладно описав професор каліфорнійського університету Берклі Г. Чесбро у книзі «Відкриті інновації. Новий шлях створення і використання технологій» (Гарвард, 2003 р.) [10]. Основи нової концепції полягають у перегляді внутрішніх процесів управління НДДКР у бік їх відкритості, дифузії технологій на основі об'єднання зусиль університету, національних лабораторій, постачальників, споживачів, галузевих консорціумів. Суть даного підходу полягає в можливості використання спеціалізованих інноваційних систем для формування інноваційного середовища: бізнес-інкубаторів, технопарків, венчурних фондів, інноваційних центрів, патентних бюро і наукових лабораторій.

Уважаємо, що всі перераховані підходи до визначення інноваційного середовища мають певні недоліки, оскільки робиться акцент або лише на соціальних відносинах, тим самим виключаючи економічні та управлінські відносини, або зосереджується увага лише на управлінському аспекті, що значно звужує змістовні характеристики інноваційного середовища.

На думку автора, інноваційне середовище – це механізм взаємодії зовнішнього оточення регіону (мега-, макро- і мезорівні) і регіональної інноваційної системи, що сформований сукупністю економічних, соціальних, фінансових та управлінських відносин, які динамічно розвиваються та формують умови бізнес-інкубування та конкурентоспроможного інноваційного розвитку регіону в цілому.

З огляду на дане визначення, розглянемо фактори, що впливають на стан інноваційного середовища (рис. 1).

Інноваційне середовище можна охарактеризувати як сукупність усіх видів ресурсів і можливостей соціально-економічної системи для забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності. З огляду на це, інноваційне середовище може

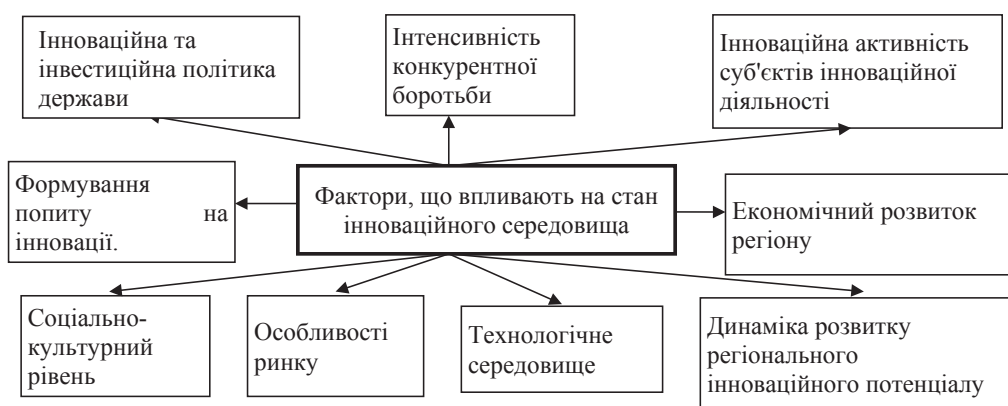

Рис. 1. Фактори, що впливають на стан інноваційного середовища

бути представлене сукупністю потенціалів (наукового, технологічного, людського, фінансово-економічного, інформаційного, інфраструктурного та виробничо-технологічного), кожен з яких може бути охарактеризований і оцінений за допомогою відповідних показників.

Таким чином, проблема оцінки інноваційного середовища потребує належної уваги з позиції наукового опрацювання.

Огляд методик оцінки інноваційного середовища, виявив, що вони використовують дуже обмежене коло показників, які характеризують:

- макроекономічні (валовий регіональний продукт, чисельність економічно активного населення, середньодушові доходи і т. п.);
- інфраструктурні (кількість організацій, що використовують комунікаційні та інформаційні технології, число страхових організацій та ін.);
- правові (місцеві закони, що регулюють інноваційну діяльність, що надають податкові та інші пільги суб'єктам інноваційної діяльності);
- кадрові (чисельність працівників, зайнятих у сфері науки, НДР, чисельність учнів ВНЗ та ін.);
- економічні (обсяг інноваційної продукції за ступенем новизни, внутрішні поточні витрати на дослідження і розробки, надходження патентних заявок і видача охоронних документів, витрати на технологічні інновації і т. п.).

Із наведеного переліку випливає, що не оцінюється інформаційний, технологічний складники інноваційного середовища, а також не визначено єдиної методики визначення інтегрованого показника. Даний процес ускладнюється проблемою забезпечення умови порівняності показників під час оцінки інтегрального показника інноваційного середовища, оскільки виникає проблема з нормативними показниками.

Усе це не дає змоги відобразити рівень розвитку інноваційного середовища та використання таких найважливіших складників, як: людський потенціал, науковий потенціал, технологічний потенціал, фінансово-економічний потенціал.

Слід зазначити, що інноваційне середовище – це складна та динамічна соціально-економічна, організаційно-правова і політична платформа, що забезпечує (або гальмує) розвиток бізнес-інкубування. З огляду на це, автор пропонує оцінювати інноваційне середовище за допомогою якісних та кількісних показників. Кількісну оцінку, на думку автора, необхідно проводити як інтегральну сукупність інноваційного потенціалу регіону та рівня інноваційної діяльності. Якісну оцінку доцільно проводити експертним методом заздалегідь означеними параметрами.

Систему показників оцінки інноваційного середовища регіону і методику їх оцінки розглянемо за допомогою табл. 1.

У методиці визначення інтегрального показника оцінки інноваційного середовища сформований комплекс параметрів, що характеризують окремі його компоненти, для розрахунку яких можливе використання даних державної статистики.

Таблиця 1. Система кількісних показників оцінки інноваційного середовища регіону

Показник	Методика розрахунку
I. Інноваційний потенціал інноваційного середовища	
1.1 Науковий потенціал	<p>Рівень зайнятих у високотехнологічних і середньотехнологічних, високого рівня галузях промислового виробництва в загальній чисельності зайнятих в економіці регіону, %.</p> <p>Частка зайнятого населення в наукоємних галузях сфери послуг від загального числа зайнятих в економіці регіону, %.</p> <p>Доля співробітників, що займаються дослідженнями і розробками, від загального числа зайнятих, %.</p> <p>Питома вага осіб у віці до 39 років у чисельності дослідників, %.</p> <p>Питома вага осіб, які мають учений ступінь, у чисельності дослідників, %.</p> <p>Наукові публікації в розрахунку на 10 осіб.</p> <p>Кількість патентних заявок, пов'язаних із винаходами, які подані в Укрпатент національними заявниками, у розрахунку на 1 млн. осіб економічно активного населення регіону.</p> <p>Кількість створюваних технологій у передовому виробництві в розрахунку на 1 млн. осіб економічно активного населення регіону.</p> <p>Величина прибутку від продажу технологій за кордон у розрахунку на 1 тис. грн. ВРП.</p>
1.2. Виробничо-технологічний потенціал	<p>Питома вага вартості інноваційно активних підприємств у загальній вартості основних виробничих фондів регіону.</p> <p>Ступінь зносу основних виробничих фондів, %.</p> <p>Питома вага обладнання віком до п'яти років у загальній його вартості.</p> <p>Вартість основних виробничих фондів підприємств промисловості.</p> <p>Вартість основних виробничих фондів підприємств промисловості в розрахунку на 1 тис. зайнятих у господарському комплексі регіону.</p> <p>Кількість інноваційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва.</p> <p>Виробництво нових видів продукції і підвищення конкурентоспроможності.</p> <p>Продуктивність праці інноваційно-активних підприємств.</p>
1.3. Людський потенціал	<p>Рівень смертності та народжуваності населення регіону.</p> <p>Рівень освіти населення.</p> <p>Рівень добробуту населення регіону.</p> <p>Зайнятість населення регіону.</p>

1.4. Інформаційний потенціал	<p>Частка підприємств, яка використовує Інтернет, від загального числа, %.</p> <p>Частка населення, що має доступ до Інтернету в домашніх господарствах, у чисельності опитаних у віці 18–74 років, %.</p> <p>Частка витрат на інформаційні, комунікаційні технології та системи захисту інформації до ВРП, %.</p>
1.5. Фінансово-економічний потенціал	<p>Внутрішні витрати, пов'язані з дослідженнями, розробками в процентах до ВРП, %.</p> <p>Внутрішні витрати, пов'язані з дослідженнями, розробками в розрахунку на одного дослідника.</p> <p>Питома вага грошових коштів підприємств, які займаються підприємницькою діяльністю, пов'язаних із дослідженнями, розробками, %.</p> <p>Відношення середньомісячної з/п працівників, зайнятих дослідженнями і розробками, до середньомісячної номінальної нарахованої з/п у регіоні, %.</p> <p>Частка витрат, що належать до технологічних інновацій, до загальної суми витрат регіонального бюджету, %.</p> <p>Витрати на науку і професійну освіту з регіонального бюджету, % до загальної суми витрат бюджету.</p> <p>Співвідношення коштів державного, регіонального бюджетів і власних коштів підприємства.</p> <p>Частка коштів, що спрямовуються у сферу науково-технічних розробок та інноваційної діяльності в загальному обсязі витрат регіону.</p>
II. Рівень інноваційної діяльності	
2.1 Рівень активності, що пов'язана з технологічними і нетехнологічними інноваціями	<p>Частка підприємств, що займається технологічними інноваціями, %.</p> <p>Частка підприємств, які здійснюють модернізацію виробництва на основі інновацій, %.</p> <p>Частка підприємств, які здійснювали нетехнологічні (маркетингові) інновації, від загального числа, %.</p> <p>Частка залучених інвестицій в інноваційні технології, %.</p> <p>Частка підприємств, що мають кінцеві інновації, які пов'язані з технологією, розроблені власними силами, від загального числа, %.</p>
2.2. Рівень інноваційної активності малого бізнесу	<p>Частка малого підприємництва, що займається інноваційною діяльністю, від загального числа, %.</p>
2.3. Рівень інноваційної результативності	<p>Частка інноваційного товару, роботи, послуги від загального обсягу відвантаженого товару, виконаної роботи, послуги, %.</p> <p>Частка впроваджуваних, технологічних змін інноваційних товарів, робіт, послуг нових для ринку, від загального обсягу відвантаженого товару, виконаної роботи, послуги, %.</p> <p>Частка підприємств, які оцінили скорочення на матеріальні та енергетичні витрати, від загального числа підприємств, що впроваджують інноваційні технології, %.</p>

У зв'язку з тим, що запропоновані показники для оцінки ефективності інноваційного середовища мають різні одиниці виміру та не є співвідносними, необхідно привести їх до стандартизованого вигляду.

Для стандартизації кожної групи системи кількісних показників оцінки ефективності інноваційного середовища регіону необхідно зробити оцінку приватних показників по кожній із трьох груп за методикою лінійного масштабування:

Розрахунки слід проводити за формулою [11, с. 49]:

$$\bar{X}_i = \frac{x_i - x_{i_{\min}}}{x_{i_{\max}} - x_{i_{\min}}}, \quad (1)$$

де \bar{X} – нормоване значення і-го показника для даного регіону;

x_i – абсолютне значення і-го показника для даного регіону;

$x_{i_{\min}}$ – абсолютне значення і-го показника, що є найменшим серед відповідних регіональних показників;

$x_{i_{\max}}$ – абсолютне значення і-го показника, що є найбільшим серед відповідних регіональних показників [11, с. 50].

$$\bar{X}_i = 1 - \frac{x_i - x_{i_{\min}}}{x_{i_{\max}} - x_{i_{\min}}}, \quad (2)$$

У такий спосіб усі показники було приведено до універсальної розмірності в межах шкали (0; 1), що, зрештою, дало можливість перейти безпосередньо до обчислення самого індексу оцінки інноваційного середовища (ІІС) за формулою:

$$ІІС = \frac{\sum_{i=1}^n I_i}{n}, \quad (3)$$

де n – кількість груп показників оцінки інноваційного середовища.

Запропонована методика базується на оцінці основних факторів розвитку інноваційного середовища регіону, незважаючи на це, вона використовує

Таблиця 2. Якісні параметри оцінки інноваційного середовища

І. Рівень якості інноваційної політики регіонів	
1.1. Якість нормативно-правової бази інноваційної політики	наявність спеціалізованого органу, що займається інноваційним розвитком (підтримкою інновацій) у рамках стратегічного розвитку; виділення в схемі територіального планування зон пріоритетного розвитку інноваційної діяльності; наявність стратегії або концепції інноваційного розвитку та комплексних програм розвитку; наявність законодавчої і нормативно-правової бази, яка містить норми заходів та інструментів державної підтримки інноваційної діяльності; наявність документів, які охороняють інтелектуальну власність

Закінчення табл. 2

1.2. Якість організаційного забезпечення інноваційної політики	кількість інститутів регіонального розвитку (фонди, агентства, корпорації розвитку), які сприяють розвитку та підтримують суб'єкти інноваційної діяльності, що реалізують інноваційні проекти і впроваджують інновації
II. Рівень інформаційного розвитку та захисту	
наявність та кількість інформаційно активних підприємств; наявність системи захисту інформації	
III. Якісні параметри зайнятості в інноваційному середовищі регіону	
відносний рівень ціни інноваційної праці	із точки зору відстані від мінімальних державних стандартів; наявність доплат та надбавок за інноваційну працю
захищеність зайнятого населення	гідні умови праці відповідно до санітарно-гігієнічних вимог; рівень охоплення соціальним страхуванням

Таблиця 3. Рейтингова шкала якісної оцінки інноваційного середовища

Бальна оцінка	Тип інноваційного середовища	Рівень розвитку інноваційного середовища	Характеристика інноваційного середовища
0-2	несприятлива	дуже слабкий	Інноваційне середовище не сприйнятливим до інновацій, упровадження нововведень в економіку
2-3		слабкий	Інноваційне середовище не в змозі генерувати інновації, нововведення
3-4	нейтральна	пасивний	Інноваційне середовище не генерує інновації, але впровадження нововведень в економіку можливо в результаті цільової політики інституцій інноваційного середовища
4-6		помірний	Інноваційне середовище не генерує інновації, однак нововведення, залучені ззовні, приживаються
6-8	сприятлива	зростаючий	Інноваційне середовище здатне генерувати інновації і сприйнятливим до нововведень
8-9		активний	Платформа стійкого рівня розвитку інноваційного середовища
9-10		стрімкий	Платформа високого рівня інноваційного середовища

виключно кількісні показники й ігнорує якісні. Її результати будуть нести уривчастий характер, недостатню інформативність та не зможуть виступати гідною базою для формування передумов розвитку бізнес-інкубування, тому доцільно визначити якісні параметри оцінки інноваційного середовища (табл. 2).

Якісні характеристики інноваційного середовища регіону доцільно проводити за допомогою методу анкетування з подальшим його ранжуванням або експертним методом.

Рейтингову оцінку зазначених параметрів необхідно проводити за такою шкалою (табл. 3).

Таким чином, оцінку ефективності інноваційного середовища слід визначати як комплексний параметр, на який впливають як інноваційний потенціал регіону, що формує сприятливі умови бізнес-інкубування, так і активність різних економічних суб'єктів, здатних здійснювати інноваційну діяльність, тоді як інноваційний потенціал сприяє готовності економічних суб'єктів до процесів бізнес-інкубування. Показники рівня інноваційної діяльності є визначальними фактором оцінки можливостей використання спеціалізованих інноваційних систем для формування інноваційного середовища. Комплексна оцінка інноваційного середовища з урахуванням як кількісних, так і якісних параметрів дає змогу визначити ефективність інноваційного середовища та передумови розвитку бізнес-інкубування.

Висновки з проведеного дослідження. Інноваційне середовище є тим фундаментом, на якому в різних аспектах (правових, економічних, організаційних, соціальних) здійснюється інноваційна діяльність, яка може збільшувати інноваційний потенціал за сприятливих умов. Це середовище може як прискорювати, так і гальмувати процеси бізнес-інкубування. Глибокі знання щодо стану інноваційного середовища певного регіону, дають можливість окреслити перспективи його інноваційного розвитку та дають змогу адміністрації регіону розробляти і приймати управлінські рішення (з урахуванням місцевої специфіки) в напрямі активізації процесів бізнес-інкубування.

1. Воронкова В. Г. Теоретичні засади управління інноваційним процесом в Україні / В.Г. Воронкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Ekonomika/2008_628/66.pdf.

2. Михайловська О.В. Географічна модель глобального технологічного та інноваційного середовища / О.В. Михайловська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChtei/2009_2/NV-2009-V2_34.pdf.

3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; пер. с англ. под науч. ред. О.И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

4. Плотников А.П. Некоторые аспекты формирования благоприятной инновационной среды развития территории / А.П. Плотников, Е.С. Захарченко // *Инновационная деятельность*. – 2011. – № 1. – С. 62–66.

5. Белый А.И., Болжеровский Д.Д. Бизнес-инкубаторы Украины и других стран / А.И. Белый, Д.Д. Болжеровский // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів «Стратегія економічного розвитку в умовах глобалізації» (15–16 березня 2013 р.). – 2013. – Т. 3. – С. 48–50.
6. Бочарова Ю.Г. Роль та значення бізнес-інкубаторів у розвитку конкуренції / Ю.Г. Бочарова // *Young scientist*. – 2015. – № 10(25). – Part 1. – P. 95–98.
7. Проданова І.І., Бережницька У.Б. Особливості створення, становлення та розвитку бізнес-інкубатора в Івано-Франківській області / І.І. Проданова, У.Б. Бережницька // *Наукові записки. Серія «Економіка»*. – 2013. – Випуск 23. – С. 93–98.
8. Череп А.В., Ясир А.М. Стан проблеми та шляхи активізації інвестиційної діяльності України / А.В. Череп, А.М. Ясир // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2010. – № 4. – Т. 3. – С. 41–44.
9. Camagni R. Introduction: from the local «milieu» to innovation through cooperation networks // In: Camagni R. *Innovation Networks: spatial perspectives*. London: Bedhaven Press, 1991. – P. 1–9.
10. Camagni R. Introduction: from the local «milieu» to innovation through cooperation networks // In: Camagni R. *Innovation Networks: spatial perspectives*. London: Bedhaven Press, 1991. – P. 1–9.
11. Regional disparities in regional development of the Czech Republic / [A. Kutscheraueratal, H. Fachinelli, M. Hučka, others] / Technical University of Ostrava. – Ostrava. – 2010. – P. 120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://disparity.idealnihosting.cz/edice_cd/cd11_regdis_mono_angl/pdf/Regional%20disparities.pdf.

E-mail: chekh_lyudmila@ukr.net